

Lähiseurakunta – maaseudun henki ja elämä

Kirkon maaseutulinjaukset 2015

Lähiseurakunta – maaseudun henki ja elämä

Kirkon maaseutulinjaukset 2015

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 27
Kirkko ja toiminta

Kirkkohallitus

Helsinki 2015

Lähiseurakunta – maaseudun henki ja elämä
Kirkon maaseutulinjaukset 2015

© Kirkkohallitus

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 27, Kirkko ja toiminta
Strategiat
Asianumero 2015-00311

Ulkoasu ja taitto: Unigrafia

Toinen uudistettu painos
ISBN 978-951-789-516-3 (nid.)
ISBN 978-951-789-517-0 (PDF)

ISSN 2341-9393 (painettu)
ISSN 2341-9407 (verkkojulkaisu)

Unigrafia
Helsinki 2015

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. TIIVISTELMÄ	6
3. SUOMALAINEN MAASEUTU NYT	7
4. HENGELLISIÄ JA EETTISIÄ SUUNTAVIIVOJA	11
4.1 Hengellisiä ja eettisiä perusteita	11
4.2 Suuntaviittoja	12
5. KOHTAAMISEN KIRKKO – MYÖS MAASEUDULLA	14
5.1 Elinkeinojen muutos ja työttömyys	15
5.2 Maaseudun rakennemuutosa	16
5.3 Pitkät välimatkat	17
5.4 Luonto ja hiljaisuusa	18
5.5 Kristillisen kulttuurin ja seurakunnan rooli	19
5.6 Toivo ja luottamus	19
6. VIRIKKEITÄ JA MATERIAALIA	21
6.1 Sarjakuva ja juliste	21
6.2 Ekotapahtumien vuosikello	26
6.3 Maaseutuvaikutusten arvioinnin suositus ja ohjeet	27
6.4 Maaseutukyselyn 2014 yhteenveto	30
6.5 Kirkon maaseututoimikunta 1.9.2012–31.5.2016	32

1 JOHDANTO

Kirkon maaseutustrategia on julkaistu vuonna 2008 (Kirkon läsnäolo maaseudulla, Suomen evl.lut kirkon keskushallinto, Sarja C 2008:6). Monet tuolloin todetut uhkat ja mahdollisuudet ovat edelleen olemassa. Kirkon tehtävä maaseudulla ei ole muuttunut. Useimmat seitsemän vuotta sitten määritellyt tavoitteet, painopisteet, suositukset ja arvot ovat edelleen ajankohtaisia. Mutta toimintaympäristö muuttuu koko ajan. Huoli siitä, että yhteiskunnan muutos uhkaa syrjäyttää maaseudun ja siellä asuvat, on todellinen, kuten maaseutuasiantuntija Ritva Pihlaja toteaa tähän linjauksen sisältyvässä katsauksessa. Kirkon tulee pysyä maaseudun ihmisten rinnalla muutosten keskellä. Yhteiskunnallisten palveluiden saavutettavuus maaseudulla on ohenemassa. Palveluja ja hallintoa keskitetään ja siirretään kauemmaksi maaseudulla asuvien ulottuvilta. Kirkon ei pidä kulkea tähän suuntaan. Sen tulee pysyä ihmisten lähellä ja tavoitettavissa myös maaseudulla. Seurakunnan tulee olla lähiseurakunta, joka ei ole fyysisesti eikä henkisesti kaukana.

”Kirkon maaseutulinjaukset 2015” päivittää kirkon toiminnan tavoitteita maaseudulla kirkon yhteisten strategioiden suunnassa, nostaa esille ajankohtaisia haasteita ja kehitysnäkymiä sekä kannustaa seurakuntia pohtimaan ja toteuttamaan sekä uusia että perinteestä ammentavia toimintatapoja maaseudulla.

Tämä linjaus on muodoltaan, ajattelutavaltaan ja syntyprosessiltaan perinteisestä strategiasta poikkeava. Organisaatioissa on totuttu laatimaan rationaaliseen maailmankuvaan perustuvia strategioita, joiden kautta todellisuus on pyritty ottamaan haltuun. Nykyinen jälkimoderni maailma ei kuitenkaan ole helposti hallittavissa. Todellisuus on monimutkainen tavoitteiden, realiteettien, toiveiden ja tunteiden verkosto, joka ei toimi pelkästään rationaalisesti.

Strategiatyöskentelyn kannalta tämä merkitsee sitä, että perinteinen missiovisio-tavoitteet-keinot-ajattelu ei kykene täysin vastaamaan haasteisiin. Todellisuus ei aina tottele suunnitelmia eikä tulevaisuus ole aina ennakoitavissa. Siksi tarvitaan uudenlaista strategista otetta, jota on kuvattu esim. näin: **”Postmoderni strategia on tunteita sisältävä tarinallinen kannanotto eikä järkeen vetoava suunnitelma.”** (Pauli Juuti ja Mikko Luoma: Strateginen johtaminen. Miten vastata kompleksisen ja postmodernin ajan haasteisiin? 2009. Helsinki. Otava. s.218.)

Näissä linjauksissa on pyritty tarkastelemaan nykyisyyttä ja tulevaisuutta sekä rationaalisen että tarinallisen strategia-ajattelun tavoin. Maaseudun tämänhetkinen todellisuus muodostaa viitekehyksen, johon on heijastettu kirkon ja seurakuntien työntekijöiden ja luottamushenkilöiden toiveita, huolia, haaveita ja tunteita. Ne ovat saaneet ehdotusten ja suositusten muodon, mutta ne ovat synnyttäneet myös tarinoita, kuvia ja unelmia. Jotkut niistä ovat keskeneräisiä ja sisältävät avoimia kysymyksiä. Ohjelman tarkoitus on haastaa etsimään vastauksia, synnyttää uusia tarinoita, uusia unelmia ja uutta todellisuutta. Kirkon maaseutuohjelman kautta

halutaan tarjota kirkolle ja seurakunnille sytykkeitä ja virikkeitä, joiden pohjalta hengellinen elämä ja kirkon työ maaseudulla elää, kasvaa, löytää uusia muotoja ja luo uutta elämää suomalaisen maaseudun parhaaksi.

Kirkon maaseutulinjaukset 2015 on koonnut kirkon maaseututoimikunta, jonka kokoonpano on liitteenä. Ohjelman syntyprosessiin ovat osallistuneet kirkon maaseututoimikunnan jäsenten lisäksi 675 kirkon työntekijää ja luottamushenkilöä, jotka vastasivat kirkkohallituksen toteuttamaan maaseutua koskevaan kyselyyn keväällä 2014. Erilaisilla yksityisillä ja julkisilla foorumeilla käydyissä keskusteluissa ohjelmaan ovat vaikuttaneet lisäksi monet muut henkilöt, joiden joukossa on piispoja, tutkijoita, poliitikkoja, valtion ja kuntien virkamiehiä sekä seurakuntalaisia. Kaikille heille lausumme lämpimät kiitokset! Kiitämme myös valtioneuvoston asettamaa Maaseutupoliittista yhteistyöryhmää (YTR), jonka kautta kirkko on saanut olla mukana maaseudun kehittämistyössä ja pysynyt ajan tasalla maaseutupolitiikan kehityksessä. Erityiset kiitokset Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän erityisasiantuntija Ritva Pihlajalle, joka on laatinut ohjelmaan katsauksen maaseudun ajankohtaisista haasteista.

Nämä linjaukset kannustavat kirkkoa pysymään lähellä ihmisiä ja seurakuntia etsimään uusia keinoja maaseudun ihmisen ja luomakunnan kohtaamiseen. Maaseutu elää suurten ja nopeiden muutosten keskellä. Vuoropuhelu ihmisten, kulttuurin ja kirkon sanoman kanssa synnyttää jatkuvasti uusia tapoja luoda ja ylläpitää henkeä ja elämää Suomen maaseudulla.

Maaliskuussa 2015

Kirkon maaseututoimikunta

2 TIIVISTELMÄ

Suomi on yksi Euroopan maaseutumaisimmista maista. Maamme pinta-alasta 95 % on maaseutua. Se muuttuu toimintaympäristönä koko ajan. Kirkon tulee pysyä maaseudun ihmisten rinnalla muutosten keskellä. ”Kirkon maaseutulinjat 2015” päivittää kirkon toiminnan tavoitteita maaseudulla kirkon yhteisten strategioitten suunnassa.

Kirkko säilyy, mikäli se elää kiinteässä yhteydessä ytimeensä. Kirkon olemukselle keskeiset peruseriaatteet ovat olennaisia myös kirkon työssä maaseudulla. Tällaisia periaatteita ovat muun muassa kiitollisuuden, Jumalan valtakunnan ja luomakunnan pyhyden painotukset. Näistä periaatteista on nostettavissa suuntaviivat tämän hetken yhteiskunnalliseen toimintaan: ihminen edellä, ei talous, suhtautuminen talouden globalisaatioon, uudenlaisen työn kehittäminen, keskinäinen huolenpito, metsien arvostus, eläinten kunnioitus, saamelaisen kulttuurin anti koko kirkolle, koko maan tasapuolinen kehittäminen ja lähiseurakunnat.

Kohtaamisen kirkko – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta 2020 kutsuu ihmisiä Jumalan yhteyteen sekä rohkaisee välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta. Maaseutuun sovellettuna tämä merkitsee, että

- kirkon tulee maaseudulla tukea erityisesti työttömyyden ongelmista kärsiviä ihmisiä ja perheitä
- kirkon tulee pitää huolta toimintansa ja palvelujensa tavoitettavuudesta myös maaseudulla
- kirkon tulee maaseudulla pitää huolta työntekijöiden ja seurakuntalaisten mahdollisuuksista liikkumiseen paikasta toiseen
- kirkon tulee edistää luontoympäristön suojelua paikallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti
- kirkon tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota seurakuntien näkyvyyteen, läsnäoloon ja ihmisten kohtaamiseen eri elämäntilanteissa ja ympäristöissä
- kirkon tulee julistaa ja ylläpitää evankeliumin sanomasta kumpuavaa luottamusta, elämänuskoa ja rohkeutta.

Kirkossa on meneillään rakennemuutoksia. Maaseutulinjausten virikkeeksi on liitetty suositus ja ohjeet muutosten maaseutuvaikutusten arvioinnista.

3 SUOMALAINEN MAASEUTU NYT

Suomi on yksi Euroopan maaseutumaisimmista maista. Maamme pinta-alasta yli 95 % on maaseutua.

Maaseudulla sijaitsee myös monen suomalaisen koti. Lähes kolmannes meistä suomalaisista asuu maaseudulla. Maaseutu on myös monelle kaupungissa asuvalle tärkeä vapaa-ajan ympäristö ja lomanviettopaikka. Monissa maaseutukunnissa asukasluku kaksinkertaistuu tai jopa kolminkertaistuu loma-aikoina.

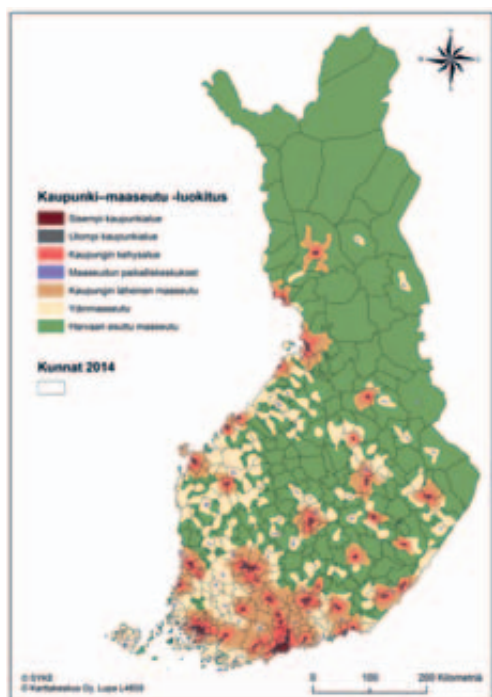
Maaseutua ei kuitenkaan pidä ajatella yhtenä, yhtenäisenä maaseutuna. Arki, olosuhteet ja elämisen edellytykset ovat kovin erilaisia riippuen siitä, ollaanko kaupunkien läheisellä maaseudulla, maaseudun paikalliskeskuksissa, ydinmaaseudulla vai harvaan asutulla maaseudulla.

Myös tulevaisuus näyttää näiden jokaisen kohdalla erilaiselta. Ääripäissä ovat kaupunkien läheinen maaseutu ja harvaan asutut alueet.

Kaupunkien läheinen maaseutu voimistuu. Väestönkasvu on ollut siellä 2000-luvulla (+5,3 % vuodesta 2000 vuoteen 2012) nopeinta Suomessa, nopeampaa kuin valtakunnassa keskimäärin (+4,6 %). Monipuolinen elinkeinorakenne ja pendelöinti tarjoavat hyvät mahdollisuudet toimeentulon hankkimiseen, ja maaseutu tarjoaa kaupunkien lähelläkin luonnonmukaisen ja rauhallisen asuinympäristön. Asukkaiden aineellinen ja subjektiivisesti koettu hyvinvointi on näillä alueilla maan kärkeä. Ikärakenteen ja palvelujen osalta haasteet ovat kaupunkien läheisellä maaseudullakin silti melkoiset. Vaikka työikäisen väestön ja lasten määrä jatkuvasti kasvaakin, väestöennusteet ennakoivat yli 75-vuotiaiden määrän kolminkertaistuvan vuoteen 2040 mennessä.

Harvaan asuttu maaseutu ikääntyy ja pysyvä asutus ohenee. Suomen pinta-alasta lähes 70 % on harvaan asuttua maaseutua. Nämä alueet ovat menettäneet 2000-luvulla väestöä dramaattisen paljon (-16,4 %). Väestö vähenee ennen kaikkea väestön ikärakenteen vuoksi – vanhusväestöä on paljon ja lapsia syntyy vähän. Näin hurjasta väestön vähenemisestä huolimatta vakituisesti asuttujen neliökilometriruutujen määrä on vähentynyt vuodesta 1980 tähän päivään vain muutaman prosentin. Maaseutu ei siis ole näilläkään seuduilla autioitunut vaan asutus on ohentunut.

Suurin syy harvaan asutun maaseudun hiljenemiseen on ollut raju elinkeinorakenteen muutos. Maatilojen määrä on vähentynyt voimakkaimmin juuri harvaan asutuilla alueilla, erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Alkutuotannon suhteellinen osuus työllistäjänä on yhä edelleen sitä suurempi, mitä kauemmas kaupunkikeskuksista ja maaseudun paikalliskeskuksista siirrytään. Myös julkisen sektorin työpaikkoja on kadonnut tuhansittain, kun muun muassa rajavartiolaitos, tiehallinto,

Kaupunki-maaseutu-luokitus uudistettiin vuonna 2013. Luokitus perustuu 250x250 metrin ruuduissa laskettuihin väestö-, työvoima-, työmatka-, rakennus-, tiestö- ja maankäyttöaineistoihin. Saman kunnan tai kaupungin sisällä voi olla sekä tiivistä kaupunkiasutusta että harvaan asuttua maaseutua.

Kela, työvoimahallinto, poliisi ja kunnat ovat vähentäneet toimipaikkojaan ja työntekijöitään.

Harvaan asutun maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistaminen onkin yksi näiden alueiden tulevaisuuden kipeimmistä kysymyksistä. Mistä uusia työpaikkoja? Biotalous eli biologisten luonnonvarojen käyttäminen ravinnon, tuotteiden, energian ja

palvelujen tuottamiseen, matkailu ja energiantuotanto tarjoavat suuria mahdollisuuksia myös harvaan asutulla maaseudulla.

Toinen kipeä kysymys on näiltä seuduilta opiskelemaan lähtevien nuorten tulevaisuus. Onko nuorilla mahdollisuus palata myöhemmin takaisin kotiseudulleen? Löytyykö heille koulutusta vastaavaa työtä? Haluavatko nuoret palata takaisin? Toisen asteen koulutuksen voimakas keskittyminen voi vaikuttaa tähän merkittävästi, kun lukioon tai ammatilliseen oppilaitokseen lähtevät nuoret joutuvat pitkienkin välimatkojen taakse kotikulmiltaan.

Kolmas maaseudun suurista haasteista on ikääntyvästä väestöstä huolehtiminen. Kuntien mahdollisuudet tarjota riittävästi palveluja, apua ja tukea yhä pidempään kotonaan asuville, usein entistä huonokuntoisemmille vanhuksille heikkenevät kuntatalouden tiukentuessa. Harvaan asutulla maaseudulla pitkät välimatkat nostavat palvelujen tuottamisen kustannuksia. Lapset asuvat usein kaukana, naapuriinkin on matkaa. Yksinäisyys on monelle vanhukselle vakituinen vieras.

Ydinmaaseutu tiivistyy. Ydinmaaseutu on suhteellisen etäällä suurista keskuksista olevaa vahvaa alkutuotannon aluetta tai suhteellisen tiiviisti asutettua maaseutua (suodenniemi-seura.fi). Ydinmaaseudulla asuu maaseudun aluetyypeistä eniten suomalaisia. Näilläkin alueilla väestö on vähentynyt voimakkaasti (-7,6 %). Näin siitäkkin huolimatta, että ydinmaaseutu on elinkeinorakenteeltaan monipuolista ja asutusrakenteeltaan tiiviistä. Maaseudun paikalliskeskuksissa eli taajamakeskuksissa, pikkukaupungeissa ja isommissa kirkonkylissä väestömäärä on sen sijaan säilynyt kutakuinkin ennallaan.

Maaseutu on muuttunut agraarimaaseudusta aiempaa enemmän asumisen maa-seuduksi. Työpaikat ovat keskittyneet enemmän kuin asuminen, ja suurin osa maa-seudulla asuvista työikäisistä suomalaisista käy muualla töissä. Työmatkojen pituus on kasvanut jatkuvasti vuodesta 1990 vuoteen 2010. Työmatkat ovat pisimpiä kaupunkien läheisellä maaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla. Kaupunkien läheisellä maaseudulla pitkiä työmatkoja selittää alhainen työpaikkaomavaraisuus. Harvaan asutulla maaseudulla välimatkat ovat joka tapauksessa pitkiä.

aluetyyppi	asukkaita vuonna 2012	% kaikista suomalaisista	väestön muutos 2000–2012	pinta-ala % koko Suomen pinta-alasta
harvaan asuttu maaseutu	308097	6	-16,4	68
ydinmaaseutu	624 971	12	-7,6	16
kaupunkien läheinen maaseutu	396 334	7	+5,3	11
maaseudun paikalliskeskukset	327 074	6	-1,5	0,2
maaseutualueet yhteensä	1 656 473	31	-5,5	95

Taulukko. Maaseutualueet kattavat Suomen pinta-alasta peräti 95 prosenttia. Näillä alueilla asuu 31 prosenttia suomalaisista. Taulukon luvut kertovat selvästi maaseutualueiden eriytyvistä kehityksestä: kaupunkien läheinen maaseutu on vahvaa muuttovoittoaluetta, kun samaan aikaan harvaan asutun maaseudun ja ydinmaaseudun väestö on voimakkaasti vähentynyt.

Yhteiskunnan muutos uhkaa syrjäyttää maaseudun ja siellä asuvat. Väestön ikääntyminen ja toimeentulon hankkiminen ovat maaseudulla polttavia ongelmia. Samaan aikaan suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu suuria rakenteellisia muutoksia, jotka heijastuvat suoraan maaseudun asukkaiden arkeen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä koskevien, suomalaisen yhteiskunnan historiallisia rakenteita mullistavien uudistusten taustalla ovat Suomen huoltosuhteen vinoutuminen ja julkisen talouden kiristyminen. Lainsäätäjän kunnille määräämät tehtävät ja verotuksen kautta hoidettu julkinen talous eivät ole tasapainossa.

Nämä syyt pakottavat tulevana vuosina julkisten rakenteiden ja toimintatapojen uudistamiseen myös siinä tapauksessa, ettei sote-uudistus toteutuisikaan vuosina 2014–15 suunnitellulla tavalla.

Valtion kiristäessä kuntien talouden nyörejä ja kalliiden sote-palvelujen järjestämisen valvontaa maaseudun vähäväkiset alueet uhkaavat jäädä marginaaliin. Lääkkeenä talouden notkosta nousemiseen ja kestävyysvajeen selättämiseen on pidetty keskittämistä ja isompia organisaatioita. Kuntaliitoksia tehdään, maaseudun asukkaiden tarvitsemia palveluja karsitaan ja keskitetään. Maaseudun asukkaiden etäisyys palveluista kasvaa, työ- ja asiointimatkat pidentyvät, tiestön kunto rapautuu, julkinen liikenne vähenee tai loppuu kokonaan. Ilman omaa autoa ei pärjää. Varsinkin harvaan asuttu maaseutu ja ikäihmiset ovat vaarassa jäädä tässäkin syrjään.

On totta, että yhteiskunnassa on paljon asioita ja tehtäviä, jotka on tehokkain-
ta järjestää isoissa organisaatioissa. Mutta viime vuosien keskittämiseen tähtäävä
politiikka on näyttänyt siltä kuin yritettäisiin kasvattaa isoa puuta ilman, että sillä
on terveet ja vahvat juuret ja allaan maa, johon se voi tukevasti juurtua. Julkis-
ten rakenteiden kasvaessa ja etääntyessä on olemassa riski, että maaseutualueet ja
maaseudun asukkaat syrjäytyvät yhteiskunnallisesta toiminnasta ja kehittämisestä.

Keskittämisen, suurten organisaatioiden hallintoon ja rakenteisiin keskittyvän
ajattelun rinnalla tarvitaan ymmärrystä ja työtä myös pienen ja paikallisen aidoksi
vahvistamiseksi. Yhteiskunnassa ja ihmisten arjessa on valtavan paljon sellaisia
asioita ja tehtäviä, joissa tehokas ja ainoa oikea mittakaava on pieni ja paikalli-
nen. Tarvitaan työtä paikallisuuden, kunnallisen itsehallinnon, kansalais- ja jär-
jestötoiminnan, yhteisöllisyyden, paikallisen sosiaalisen pääoman, kaikkien ikä- ja
väestöryhmien osallisuuden, ihmistä lähellä olevan inhimillisen ammatillisuuden ja
vapaaehtoistyön sekä paikallisten kumppanuuksien vahvistamiseksi. Seurakuntien
rooli paikallisyhteisönä on tässä työssä tulevaisuudessa entistä tärkeämpi.

**Näistä maaseudun tulevaisuuden suurista haasteista huolimatta maaseutu näh-
dään erottamattomana osana kansallista menestystä ja yhteiskuntaa, mahdolli-
suuksien maaseutuna.** Globaalit muutokset ja uhkat tuovat suomalaiselle maaseu-
dulle suuria mahdollisuuksia, kun arvostus ja kysyntä muun muassa uusiutuvaa
energiaa, puhdasta ruokaa, vettä ja luontoa sekä hiljaisuutta, väljyyttä ja aitoutta
kohtaan kasvavat.

Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman (2014–2020) vision mukaan maaseu-
tu on yritteliäisyyteen ja luovuuteen kannustava hyvä elämisen ympäristö. Tut-
kimuksetkin antavat pontta tälle tavoitteelle: maaseutu on asuinalue, jossa elää
onnellisempia ihmisiä kuin kaupungeissa, kuntakeskuksissa tai taajama-alueella.
Maaseutuasumisen parhaina puolina pidetään ylivoimaisesti eniten maaseudun
rauhallisuutta ja luontoa.

Lähteet

Kaupunki-maaseutu-alueuokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen
muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja
25/2014.

Maaseutukatsaus 2014. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä. Työ- ja
elinkeinoministeriön julkaisuja 2/2014.

Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisohjelma
2014–2020. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmä. Työ- ja
elinkeinoministeriön julkaisuja 9/2014.

4 HENGELLISIÄ JA EETTISIÄ SUUNTAVIIVOJA

4.1. Hengellisiä ja eettisiä perusteita

Kirkko säilyy, mikäli se elää kiinteässä yhteydessä hengelliseen ytimeensä.

Tätä yhteyttä ruokkivat hiljaisuus, rukous ja yhteinen jumalanpalvelus sekä pyhät sakramentit kaste ja ehtoollinen. Raamattua on tulkittava kunakin aikana mielekkäällä tavalla, niin että sen keskeinen sanoma välittyy ihmisille ymmärrettävästi ja innostavasti.

Kirkon olemukselle keskeiset perusperiaatteet ovat olennaisia myös kirkon työssä maaseudulla ja maaseudun ihmisten puolesta. Tällaisia periaatteita ovat muun muassa kiittolisuuden, Jumalan valtakunnan ja luomakunnan pyhyiden painotukset.

Kiittolisuus – Jumala on olemukseltaan itsensä lahjoittava rakkaus. Luomakunnan hyvät antimet ovat Luojan lahjoja ja pelastus Kristuksessa on lahja. Tällainen rakkaus herättää ihmisessä kiittolisen halun jakaa rakkautta eteenpäin. Kiittolisuus valaisee elämää vaikeissakin vaiheissa. Kiittolisuus johtaa myös etsimään yhteisessä elämässä rakkauden ja oikeudenmukaisuuden käytännön toteutuskeinoja.

Jumalan valtakunta – Jeesuksen julistuksen ytimessä oleva Jumalan valtakunnan tulo sisältää seuraavia ulottuvuuksia:

Evankeliumeissa Jeesus korostaa, miten Jumalan valtakunnan läheisyydestä seuraa ihmisen mielenmuutos. Mielenmuutos merkitsee, että ihminen suuntautuu koko olemuksellaan Jumalaan. Mielenmuutos on myös katumusta, mutta ei menneisyyteen takertuen vaan kohdistuen katseen uusiin mahdollisuuksiin. Rakkauden ja oikeudenmukaisuuden toteuttaminen merkitsee tilan raivaamista Jumalan valtakunnalle. Jeesus kutsuu Jumalan valtakunnan vastavoimaa mammonaksi. Mammonan ajatukseen sisältyy, että rahaa tai valtaa ei enää ymmärretä yhteisön palvelemisen välineenä vaan niiden tavoittelusta tulee itseisarvo. Mammonaan suuntautuminen ilmenee myös välinpitämättömyytenä lähimmäisiä ja luomakuntaa kohtaan.

Jumalan valtakunnan sanoma välittää vahvan toivon siitä, että tulevaisuus on Jumalan käsissä ja se on hyvä.

Luomakunnan pyhyys – kristilliseen uskoomme sisältyy taju siitä, miten Jumala itse on läsnä luomakunnassaan Luojana ja Pyhänä Henkenä. Tästä seuraa kunnioitus kaikkea elävää kohtaan. Ihmisellä on oikeus ottaa maasta elantonsa, mutta tämän tulee tapahtua kohtuullisesti.

Luomakunnan pyhyiden kokeminen johtaa siirtymään Raamatun tulkinnoissa pois päin luonnonhallinnan korostuksesta eli painottamaan yhteenkuuluvuutta kaiken luodun kesken ja ihmisen nykyistä nöyrympää paikkaa luonnon kokonaisuudessa. Ihmiset ja muu luonto tekevät yhteistyötä elämän kukoistamisen hyväksi. Ihmisillä on ylisukupolvinen vastuu luomakunnan tasapainon varjelemisesta.

4.2. Suuntaviittoa

Näistä periaatteista ovat johdettavissa muun muassa seuraavat suuntaviitat tämän hetken yhteiskunnallisten kysymysten äärellä:

Ihminen edellä, ei talous – Talouden ei tule muodostua itseisarvoksi, vaan sen rooli on välineellinen. Olennaista on jokaisen ihmisen hyvinvointi ja luomakunnan tasapaino.

Suhtautuminen talouden globalisaatioon – Kansainväliset taloudelliset suuntaukset, kuten esimerkiksi kaivosteollisuuden laajeneminen tai pyrkimykset poistaa vapaakaupan esteitä, voivat vaikuttaa huomattavasti suomalaisen maaseudun elämään. Tämä on haaste kirkolle tarkastella tällaisia kehityskulkuja Jumalan valtakunnan arvojen näkökulmasta ja ottaa kantaa välittämisen ja ylisukupolvisen vastuun puolesta.

Uudenlaisen työn kehittäminen – Ei riitä, että vastustetaan kielteisiä kehityskulkuja, on myös kyettävä luomaan uusia mahdollisuuksia tarjota maaseudun ihmisille mielekästä työtä. Tarvitaan työtä, jolla rakennetaan kestävä yhteiskuntaa. Tällainen työ voi liittyä esimerkiksi niin kutsuttuun *kiertotalouteen*, jossa arvokkaiden raaka-aineiden kiertoa tehostetaan huomattavasti, tai biokaasun mahdollisuuksien laajaan hyödyntämiseen. Vaativassa siirtymävaiheessa toisenlaiseen talousjärjestelmään ja yhteiskuntaan kirkon kannattaa verkostoitua muiden toimijoiden kanssa. Kirkko voi tarjota yhteen tuleminen paikkoja ja tarjota omasta traditiostaan suuntaviittoa yhteiseen pohdintaan.

Keskinäinen huolenpito – Talkoohenki, vieraanvaraisuus, ateriyhteys ja kaikenikäisten yhteen tuleminen ovat arvokkaita asioita, jotka torjuvat yksinäisyyden uhkaa. Vieraanvaraisuus ulottuu myös maahanmuuttajiin, joiden mukanaolo voi tuoda seurakuntiin uutta elinvoimaa.

Metsien arvostus – Metsien taloudellinen merkitys on jatkossakin suuri suomalaisella maaseudulla. Samalla on muistettava, että metsiin liittyy muitakin arvoja. Tänä ilmastonmuutoksen ja lajien sukupuuttoaalton aikana korostuvat metsien ekologiset arvot: seurakuntien tulee toteuttaa kohtuullista metsänhoitoa, jossa turvataan yhtä aikaa ekologiset ja taloudelliset tarpeet. Lisäksi metsillä on suomalaisille suuri merkitys virkistysalueina ja hengellisessä mielessä.

Eläinten kunnioitus – Luomakunnan pyhyys merkitsee myös jokaisen eläimen, sekä luonnonvaraisen että kotieläimen, pyhyyttä. Tästä seuraa muun muassa maataloudessa entistä määrätietoisempi panostus eläinten hyvinvointiin. Läh-
tökohta, jossa kunnioitetaan luonnon omaa tapaa toimia, on myös ihmiselle paras ja taloudellisestikin kannattavin.

Saamelaiskulttuurin anti koko kirkolle – Saamelaiset ovat säilyttäneet kulttuurissaan vanhaa suomalais-ugrilaista viisautta, jolla on annettavaa koko kirkollemme. Saamelaisuudessa kunnioittava suhde luontoon on keskeistä, ja ihmisen osa on jättää itsestään luontoon mahdollisimman pieni jälki. Saamelaiset arvostavat myös sukuyhteyttä.

Koko maan tasapuolinen kehittäminen – On tärkeää tiivistää maaseudun ja kaupunkien yhteistyötä, kumppanuuden hengessä. Maaseudulla on löydettävä luovia tapoja ratkaista pitkien välimatkojen aiheuttamia liikkumisen ongelmia.

Lähiseurakunnat – Vaikeiden yhteiskunnallisten haasteiden keskellä on tarpeen palata hengellisen ytimen yhteyteen. Seurakuntien tulee hengellisinä yhteisöinä säilyä riittävän pieninä ja läheisinä, jotta maaseudun ihmisten on luontevaa tulla koolle. Jumalanpalveluksia on hyvä toteuttaa myös luonnon keskellä. Ateriyhteys saa syviä ulottuvuuksia messun ehtoollispöydässä. Jumalayhteys ylläpitää toivoa Jumalan valtakunnan tulosta ja antaa suuntaviittoa elinvoimaiseen arkeen maaseudulla.

5 KOHTAAMISEN KIRKKO – MYÖS MAASEUDULLA

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on strategiassaan määritellyt tehtävänsä seuraavasti (*Kohtaamisen kirkko – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta 2020*):

Kirkko kutsuu ihmisiä Jumalan yhteyteen sekä rohkaisee välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta.

Tätä tehtäväänsä kirkko haluaa toteuttaa kaikkialla Suomessa. Kirkon strategiassa todetaan mm:

Seurakunta on luottamuksen yhteisö, joka tuo erilaiset ihmiset yhteen, ja kirkon sanoma kuuluu ja vaikuttaa kaikkialla.

Puhumme Jumalasta, Jeesuksesta ja Pyhästä Hengestä rohkeasti ja ymmärrettävästi kaikkialla.

Kirkko toimii siellä, missä ihmiset elävät ja liikkuvat.

Jokainen jäsen tulee vuosittain tavoitetuksi laadukkaasti.

Näiden strategisten linjausten mukaan kirkon tavoitteena on, että jokaisella seurakuntalaisella on mahdollisuus kokea yhteyttä kotiseurakuntaansa ja osallistua sen toimintaan ja että jokaisella Suomessa asuvalla on mahdollisuus kuulla evankeliumia ja saada siitä tukea ja apua hengellisen elämänsä rakentamiseen ja hoitamiseen.

Kirkon tulee siis palvella kaikkia jäseniään tasapuolisesti riippumatta siitä, missä he asuvat ja tekevät työtä. Kaupunginosat, taajamat, lähiöt, kylät ja haja-asutusalueet ovat kirkolle erilaisia toimintaympäristöjä, joissa on erilaisia tarpeita ja erilaisia haasteita. Kirkon tulee toimia näissä erilaisissa toimintaympäristöissä ottaen huomioon niiden erityispiirteet.

Kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelu on päättäväisesti torjuttava. Eri-tyyppisillä alueilla asuvien ihmisten välille on rakennettava kumppanuuteen, luottamukseen, lähimmäisenrakkauteen ja molemminpuoliseen arvostukseen perustuvaa yhteyttä.

Maaseudun erityispiirteitä kirkon tehtävän kannalta ovat mm. seuraavat:

5.1. Elinkeinojen muutos ja työttömyys

Työpaikat ovat maaseudulla vähentyneet ja työttömyys lisääntynyt. Maaseutualueiden työttömyys on selvästi maan keskiarvoa korkeampaa. Myös elinkeinorakenne maaseudulla on yksipuolisempaa kuin taajama-alueilla.

Perinteisten maaseudun ammattien osuus maaseudun työpaikoista on vähentynyt, kun maataloudessa on toteutunut voimakas rakennemuutos. Entistä pienempi joukko maatalousyrittäjiä tuottaa valtaosan suomalaisten syömän ruoan raaka-aineesta. Heidän harteillaan on entistä enemmän velkaa ja muita sitoumuksia. Maa- ja metsätilat pitävät edelleen yllä tiestöä ja muuta infrastruktuuria, vaikka maaseudun työpaikosta vähemmän kuin kymmenesosa on maataloudessa. (Koko maassa maatalouden osuus työpaikoista on n. 3%) Maataloudesta poistuu vuosittain tuhansia työpaikkoja ilman, että tähän muutokseen kohdistetaan yhteiskunnan erityisiä tukitoimia. Erityisesti kuntien rooli ja mahdollisuudet maaseutuelinkeinojen kehittämisessä ovat vähäisiä. Maatalouden tukeminen ja kehittäminen jätetään kunnissa usein EU:n ja valtion maataloustukien varaan, ja kunnallinen kehittämistoiminta painottuu teollisuuteen ja palveluihin.

Vaikka maatalouden työpaikat vähenevät, niin toisaalta maatilojen ulkopuolisten työntekijöiden määrä kasvaa ja alalla on jopa työvoimapulaa. Tämä on tuonut maalle myös maahanmuuttajia. Maatalousyrittäjien työ on muuttunut vaativaksi ja henkisesti hyvin kuormittavaksi epävarmuuden, byrokratian lisääntymisen ja suurten investointitarpeiden vuoksi. Maanviljelyn ja karjanhoidon perinteiset taidot ovat kuitenkin edelleen arvossaan.

Maa- ja metsätalouden merkitys kansantalouden, hyvinvoinnin ja ihmisen perustarpeiden kannalta on korvaamattoman suuri. Lisäksi maataloudessa vaalitaan vuosisatoja vanhaa luonnonmukaisen elämäntavan perintöä. Siinä ylläpidetään luonnon ehdoilla ja vuodenaikojen rytmissä toimivaa kulttuuria, jolla on suuri merkitys muutenkin kuin alkutuotannon kannalta. Porotalous on hyvä esimerkki elinkeinosta, joka sisältää sellaista elämäntapaa ja ihmisyyteen liittyvää luonnonviisautta ja kansallista perintöä, jolla on paljon muutakin kuin aineellista annettavaa. Tällaisen ikiaikaisen viisauden kadottamisella saattaisi olla tuhoiset seuraukset.

On kuitenkin muistettava, että maaseudulla harjoitetaan nykyään enemmän muita elinkeinoja kuin maa- ja metsätaloutta. Palvelut ja teollisuus ovat myös maaseudulla merkittäviä työllistäjiä. Sekä valtio että kunnat ovat kiinnostuneita näiden alojen toimintaedellytyksistä maaseutuympäristössä, ja ne tarjoavat erilaisia tukivälineitä maaseudun monipuolisen yritystoiminnan tukemiseen. Yrittämiseen liittyy haasteita ja riskejä sekä kaupungeissa että maaseudulla. Niiden hallintaan yrittäjät ja yritykset tarvitsevat yhteiskunnan ja myös kirkon tukea.

Maaseudulla kunta on usein suurimpien työnantajien joukossa. Kunta on myös seurakunnan keskeisimpiä yhteistyökumppaneita.

Kirkon tulee maaseudulla tukea erityisesti työttömyyden aiheuttamista ongelmista kärsiviä ihmisiä ja perheitä. Maatalousyrittäjien tukemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Maataloustuottajien tukiverkostoja ja myös kriisituen valmiutta on pidettävä yllä. Ruuantuottajien arvostusta ja tietoisuutta jokapäiväisestä leivästä Luojan lahjana on pidettävä yllä **esimerkiksi** toukosiunauksia ja sadonkorjuun kiitosjuhlia järjestämällä ja osallistumalla vaikkapa maatalousnäyttelyihin. ”Luomuseurakuntana” toimiminen tarkoittaa, että eettisesti ja ekologisesti kestävä maa- ja metsätalouden harjoittamista sekä maaseudun uusien elinkeinojen kehittämistä on rohkaistava ja kannustettava ja seurakunnan hankinnoissa on suosittava paikallisia tuottajia aina kun se on mahdollista. Yhteistyötä kunnan kanssa on pidettävä yllä ja edistettävä. Toivon, elämänuskon ja yhteisvastuun ilmapiiriä on vahvistettava.

5.2. Maaseudun rakennemuutos

Maan sisäinen muuttoliike on vähentänyt väkeä maaseudulta, erityisesti ennestäänkin harvaan asutuilta alueilta. Tähän liittynyt julkisen talouden supistuminen on johtanut siihen, että kunta- ja seurakuntarakenteet ovat muuttuneet ja tulevat muuttumaan edelleen. Kunta- ja seurakuntaliitokset sekä seurakuntayhtymien perustaminen ja laajeneminen ovat koskettaneet erityisesti maaseutua, jossa kuntien ja seurakuntien toimintaedellytykset ovat heikentyneet. Kuntien palvelut ovat keskittyneet ja monessa tapauksessa siirtyneet kauemmas maaseudun asukkaiden ulottuvilta.

Erityinen haaste on maaseudun erilaisten vähemmistöjen aseman turvaaminen. Kielelliset, kansalliset ja kulttuuriset vähemmistöt joutuvat entistä enemmän marginaaliin, kun yhteiskunnan palvelut ohenevat ja keskittyvät. Vähemmistökielillä tarjottavien palveluiden ja yhteisöllisten osallistumismahdollisuuksien säilymiseen on suurentuvissa hallinto- ja palveluyksiköissä kiinnitettävä erityistä huomiota.

Kirkossa on jo kahden vuosikymmenen ajan tavoiteltu talouden ja hallinnon rakenteissa suurempia yksiköitä samalla kun toiminnassa on haluttu keskittyä pienempiin ja ihmisläheisiin jumalanpalvelusyhteisöihin. Näiden kahden periaatteen toteuttamisessa on edetty epätasaisin askelin. Toisaalta on luotu koko kirkon yhteisiä järjestelmiä, toisaalta paikalliset organisaatiot ovat yhdistyneet. On syntynyt alueellisesti hyvinkin suuria hallintoseurakuntia. Pieniä ja ihmisläheisiä toiminnan rakenteita niissä on tavoiteltu eri tavoin mm. luomalla aluetoimintaa, kappeli-seurakuntia ja alue seurakuntia. Pienten seurakuntien säilyttäminen itsenäisinä tai osana seurakuntayhtymää on onnistunut muutoksissa vain harvoin.

Näitä linjauksia laadittaessa kirkossa on suunnitteilla rakennemuutos. Se tähtää seurakuntayhtymiin, joiden sisällä pienetkin seurakunnat voisivat toimia suhteellisen itsenäisesti. Tämä malli on maaseudun kannalta hyvä, koska se antaa mahdollisuuden säilyttää pienemmätkin seurakunnat myös siellä, missä ne eivät voi toimia itsekannattavasti. Maaseudun ihmiset arvostavat omaa seurakuntaa ja vierastavat

hallinnon ja talouden tarpeista tehtyjä seurakuntaliitoksia. Tutkimusten mukaan seurakuntarakenteella on kuitenkin ihmisille vain vähän merkitystä. Tärkeämpää ovat seurakunnan toiminta ja palvelut, joiden halutaan säilyvän lähellä. Maaseudulla oma seurakunta koetaan tärkeämmäksi kuin suuremmissa kaupungeissa.

Kirkon tulee pitää huolta toimintansa ja palveluidensa tavoitettavuudesta myös maaseudulla. Vaikka kylien asukasmäärät pienenevät ja yhteiskunnan palvelut keskittyvät suuriin taajamiin, tulee seurakunnan palveluiden olla saavutettavissa kaikkialla. Seurakuntalaisella tulee olla mahdollisuus kokea kuuluvansa paikallisen kotiseurakunnan hengelliseen yhteisöön. Jumalanpalveluksia on pidettävä sielläkin, missä väkeä on vähemmän. Kirkolliset toimitukset on oltava helposti ja kohtuullisessa ajassa saatavilla riippumatta ihmisten asuinpaikasta. Kasvatus- ja diakoniatyön tulee olla kaikkien seurakuntalaisten ulottuvilla. Ruotsin- ja saamenkielisen seurakuntatyön jatkuminen on huomioitava erityisesti hallinnollisissa ja toiminnallisissa rakennemuutoksissa. Työntekijöiden työmäärää ei kuitenkaan voida lisätä. Työntekijöiden toiminta-alueet on rajattava maantieteellisesti niin, että työmatkat ja -ajat eivät ole kohtuuttomia. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus myös harvaan asutuille alueille on turvattava **esimerkiksi** tutustuttamalla kaupungeista kotoisin olevia opiskelijoita maaseudun oloihin tai ottamalla käyttöön alueellisia ja paikallisia kannustimia. Työntekijöitä tulee kohdella tasavertaisesti ja työyhteisöjen tulee olla hyvin hoidettuja ja johdettuja kaikkialla. Seurakuntien rakennusten yhteiskäyttöä julkisen ja kolmannen sektorin kanssa on lisättävä. Vapaaehtoisille on annettava enemmän vastuuta tilojen käytöstä ja huollosta. Tarpeettomista taloutta rasittavista kiinteistöistä on osattava luopua. Toimintaa voidaan entistä enemmän harjoittaa myös muissa kuin seurakuntien omistamissa tiloissa. Rakennemuutoksia suunniteltaessa on etsittävä kullekin alueelle parhaiten sopiva yhteistyömalli, joka tukee maaseudun elinvoimaisuutta ja vapauttaa hallinnollisia resursseja varsinaiseen seurakuntatyöhön. Seurakuntarakenteen muutoksissa on toteutettava maaseutuvaikutusten arviointi (ohjeet liitteessä 6.4.).

5.3. Pitkät välimatkat

Ihmisten henkilökohtainen kohtaaminen on kirkon työn ydin. Kirkon työ maaseudulla on riippuvaista kulkuyhteyksistä ja -välineistä. Ihmisten tulee päästä koontumaan yhteen, ja työntekijöiden ja seurakuntalaisten on päästävä toistensa luo. Liikenteen infrastruktuurin hyvä kunto, toimiva joukkoliikenne ja liikkumista edistävä tekninen kehitys edistävät kirkon työtä maaseudulla.

Kirkon tulee maaseudulla pitää huolta työntekijöiden ja seurakuntalaisten mahdollisuuksista liikkumiseen paikasta toiseen. On kuitenkin suosittava ja kannustettava käyttämään mahdollisimman vähän ympäristöä kuormittavia liikkumisen

tapoja. Viestinnässä ja asioinnissa on kehitettävä sähköisiä kanavia ja palveluita, mutta tarjottava mahdollisuus myös henkilökohtaiseen kohtaamiseen. Toimintaa on tuotava mahdollisuuksien mukaan lähelle ihmisten asuinpaikkoja **esimerkiksi** järjestämällä perinteisiä kyläkirkkoja, kinkereitä, pyhäkouluja ja kotiseuroja, sekä osallistumalla kylätoimintaan. Kirkkokyytien järjestämistä on lisättävä erityisesti ottaen huomioon maaseudulla asuvat vanhukset. Erilaiset kokeilut, kuten vaikkapa ”kinkeribussit”, ovat suositeltavia. Seurakunnan palveluiden tuominen mukaan yhdessä kunnan ja muiden toimijoiden kanssa perustettaviin yhteispalvelupisteisiin on tärkeää. Kumppanuuteen, yhteisöllisyyteen ja vapaaehtoistoimintaan perustuvia toimintatapoja on etsittävä, kokeiltava ja kehitettävä.

5.4. Luonto ja hiljaisuus

Yksi maamme tärkeimmistä hyvinvoinnin lähteistä, suomalainen luonto, löytyy maaseudulta. Maa- ja vesialueiden luonnonmukaisen ekosysteemin säilyttäminen sekä ekologisesti kestävä elämäntavan ja kansantalouden harjoittaminen ovat tulevaisuuden kannalta ehdottoman tärkeitä asioita. Luonto tarjoaa sekä aineellista että henkistä ja hengellistä hyvinvointia. Luonnosta saamme ravinnon ruumiillemme sekä mahdollisuuden virkistymiseen, hiljentymiseen ja sisäiseen uudistumiseen. Luonnossa oleskelun on tutkitusti todettu edistävän ihmisen henkistä ja fyysistä terveyttä. Luontoon liittyviä matkailu- ja hyvinvointipalveluja kehitetään aktiivisesti.

Kirkon tulee edistää luontoympäristön suojelua paikallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Seurakuntien on hoidettava omistamiaan metsiä taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla ottaen huomioon myös metsäluonnon suojelutarve sekä virkistyskäyttö. Tietoisuutta luomakunnan pyhydestä Luojan lahjana ja luonnon hoitavien elementtien hyödyntämistä tulee edistää ja ylläpitää **esimerkiksi** järjestämällä luontokirkkoja ja -hartauksia, hiljaisuuden polkuja, vaelluksia ja retriittejä luonnon keskellä, viemällä päiväkerholaisia ja rippikoululaisia luontoon ja vierailemaan maatiloille, järjestämällä metsäpyhäkouluja ja vaikkapa osallistumalla hirvipeijaisiin. Ne seurakuntien toimitilat, jotka sijaitsevat arvokkaassa luontoympäristössä, tulee säilyttää ja niiden toimintaa tulee kehittää luonnon tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntämällä. Seurakunnan tulee ottaa huomioon myös maaseudulle tulevat matkailijat ja vapaa-ajan asukkaat. Hiljaisuuden viljelyyn liittyvää toimintaa maaseudulla tulee edistää ja kehittää. Kirkon ympäristödiplomin hankkimista ja ylläpitämistä on suosittava. Luontokirkkovuosikalenterin käyttöä on kehitettävä. Kirkon ja seurakuntien on toimittava globaalin ympäristövastuun mukaisesti esim. käyttämällä ”reilun kaupan” tuotteita ja huomioimalla hankinnoissa tuotannon eettisyys.

5.5. Kristillisen kulttuurin ja seurakunnan rooli

Maaseudulla seurakunnalla koetaan olevan vahvempi perinteinen rooli kuin kaupunkiympäristössä. Seurakunnan on haluttu olevan mukana paitsi ihmisten elämän arjessa ja juhlassa, myös yhteiskunnallisessa elämässä. Kunnan ja seurakunnan tehtävät on nähty osittain yhteisiksi. Seurakunta on luotettu yhteistyökumppani. Kunnan palveluiden läsnäolo maaseudulla tuntuu kuitenkin olevan ohenevassa, mikä saattaa vaikeuttaa yhteistyötä kunnan kanssa. Kirkon tulee huolehtia siitä, että sen läsnäolo maaseudulla ei ohene. Seurakunnan tulee pysyä lähiseurakuntana silloinkin, kun muut yhteiskunnan toiminnot etäännyvät kauemmas.

Yhteiskunnan monimutkaisuus ja lisääntyvä byrokraattisuus haastavat kirkkoa kehittämään omaa toimintaansa ihmislähtöiseen ja helposti lähestyttävään suuntaan. Kirkon on vähennettävä omaa byrokraattisuuttaan ja panostettava ruohonjuuritason toimintaan – oltava lähikirkko. Vapaaehtoistoimintaa on aktiivisesti kehitettävä. Seurakuntalaisille on annettava enemmän vastuuta kaikilla tehtäväläueilla ja myös ns. tukipalveluiden toteuttamisessa. Vapaaehtoisista on pidettävä hyvää huolta ja toiminnan jatkumiseksi on kasvatettava uusia vastuunkantajia.

Kirkon jäsenmäärän pieneneminen sekä lisääntyvä kriittisyys kirkon julkista asemaa kohtaan asettavat haasteita kirkon perinteiselle läsnäololle entistä enemmän myös maaseudulla. **Kirkon tulee** kiinnittää entistä enemmän huomiota seurakuntien näkyvyyteen, läsnäoloon ja ihmisten kohtaamiseen eri elämäntilanteissa ja ympäristöissä. Hyviä suhteita kouluihin, työpaikkoihin, harrastustoimintaan ja kolmannen sektorin toimijoihin on vaalittava ja kehitettävä. Henkilökohtainen verkostoituminen on seurakuntien ja kirkon työntekijöille entistä tärkeämpää. Henkilökohtaisten suhteiden ylläpitäminen eri tahojen avainhenkilöihin on tärkeää. Ihmisten luottamusta kirkkoon ja seurakuntaan on vaalittava olemalla rakentavalla, asiallisella, vastuullisella ja epäitsekäällä tavalla mukana yhteiskunnan eri elämänläueilla. Kirkko ei saa etäännyä maaseudun ihmisistä. Henkistä joustavuutta ja rohkeutta uusille ideoille ja aloitteille on vaalittava. Hallinnolliset ja taloudelliset järjestelmät eivät saa olla esteenä ihmisten palvelemiselle ja seurakuntalaisten omaehtoiselle toiminnalle. Seurakunnan tilojen avaimia on rohkeammin annettava myös vapaaehtoisille vastuunkantajille.

5.6. Toivo ja luottamus

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan erityinen vahvuus on luottamus. Se merkitsee luottamusta yhteistyökumppaniin, liikekumppaniin, työtoveriin, naapuriin, keskustelukumppaniin ja ylipäättään ihmisiin. Suomi on suhteellisen turvallinen maa, minkä perustana on luottamus toisiin. Luottamus on myös kristillinen hyve. Lähimmäisestä tulee ensisijaisesti ajatella hyvää.

Luottamus kohdistuu myös tulevaisuuteen. Se on uskoa siihen, että huomenna tai ainakin ylihuomenna on yhtä hyvä tai jopa parempi päivä. Se on toivoa, joka on niin ikään kristillinen hyve. Kristityn luottamus perustuu Jumalan lupauksiin huolenpidosta ja hyvästä tulevaisuudesta.

Maaseudulla on monia uhkakuvia, mutta myös paljon myös luottamusta. Kotimainen ruuan tuotanto on elintärkeää. Maatalousyrittäjiä tullaan siksi tarvitsemaan aina. Metsämme ovat puhtaita ja kasvavat hyvin. Luonnonvaroja on käytettävissämme, vaikka niiden hyödyntämisessä on tehty virheitäkin. Luonto kykenee kuitenkin ajan myötä jopa korjaamaan ihmisen aiheuttamat vahingot, mikäli niitä ei aiheuteta lisää. Elintasomme nousee talouden vaihteluista huolimatta, vaikka aineellinen hyvä jakaantuukin epätasaisesti.

Maalla on totuttu satokausien vaihteluun ja yhteisvastuuseen. Maaseudun vahvasta perinteestä kumpuaa elämänuskoa ja luottamusta siihen, että tulevaisuus kannattaa, vaikka se joskus huolettaakin. Emme tiedä tulevaisuutta, mutta voimme vaalia toivoa ja uskoa siihen, että se on parempi.

Kirkon tulee julistaa ja ylläpitää evankeliumin sanomasta kumpuavaa luottamusta, elämänuskoa ja rohkeutta. Seurakunnan on luotettava omaan sanomaansa, joka on kestänyt, kantanut ja hoitanut ihmisiä läpi vuosituhansien. Kirkko on tulevan Jumalan valtakunnan tienviitta. Seurakunnan tulee omalla olemassa olemisen tavallaan muistuttaa siitä, että Jumala on luvannut tulevaisuuden ja toivon, josta kumpuaa rauha, ilo ja luottamus.

6 VIRIKKEITÄ JA MATERIAALIA

6.1. Sarjakuva

KIRKKO MAASEUDULLA

KADONNEEN TOIVON ETSINTÄ

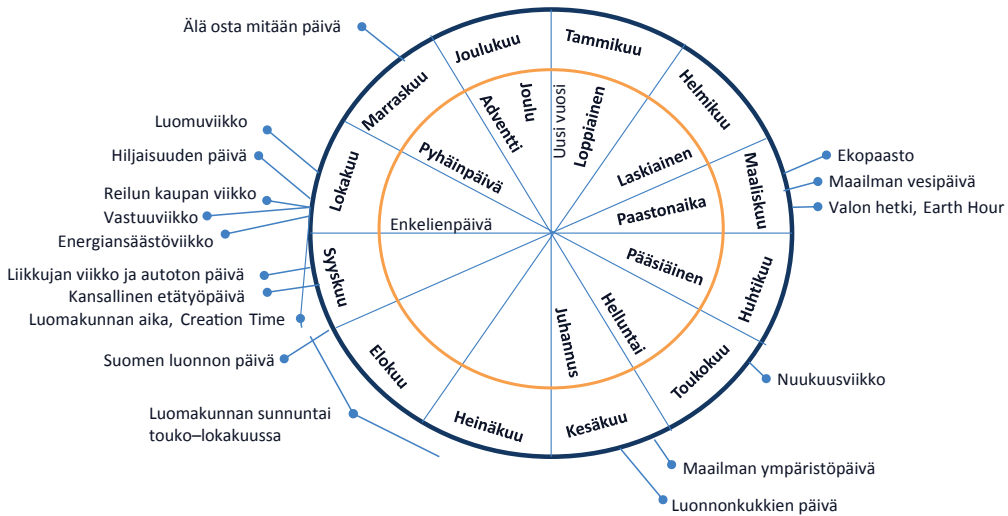

Teksti: Taina Teeriahho Kuvat: Ari Kallio

6.2. Ekotapahtumien vuosikello

EKOTAPAHTUMIEN VUOSIKELLO YMPÄRISTÖKASVATUKSEN JÄSENTÄJÄNÄ

Ekotapahtumien vuosikello

Lähde: Kirkkohallituksen ympäristöohjelma 2012–2016

Katso myös: Luontokirkkovuosi. Hartauksia luonnossa ja luonnosta.

Toim. Suvielise Nurmi ja Panu Pihkala. PTK ja Lasten keskus 2013.

Rukousten kirja arkeen ja juhlaan. Toim. Pirjo Kantala, Pekka Y. Hiltunen, Jaana Ranttilä ja Olli Valtonen. Kirjapaja 2012.

6.3. Maaseutuvaikutusten arvioinnin suositus ja ohjeet

Paikallinen ja alueellinen arviointi

Suomi on poikkeuksellisen maaseutumainen maa verrattuna suureen osaan kehittyneitä maita. Suomea leimaa muihin Euroopan maihin nähden alhainen väestötiheys, korkea maaseutumaisten alueiden osuus ja pitkät etäisyydet keskimääräistä pienempien kaupunkien välillä. Poikkeuksellista muihin harvaan asuttuihin maihin verrattuna on se, että lähes koko maa on asuttu. Noin joka kolmas suomalainen asuu maaseudulla. Nämä seikat asettavat erityisiä haasteita kirkon toiminnalle.

Suomessa on monenlaista maaseutua. Uusin ns. paikkatietopohjainen luokittelu erottelee neljä maaseudun aluetyyppiä: maaseudun paikalliskeskukset, kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Nämä aluetyypit eroavat toisistaan luonteeltaan, kehitykseltään ja haasteiltaan. Kaupunkien läheisellä maaseudulla asuvien määrä on viime vuosina kasvanut (2000–2012 keskim. 5,3 %). Kolme muuta aluetyyppiä ovat väestökehityksen osalta pienemässä (paikalliskeskukset -1,5 %, ydinmaaseutu -7,6 % ja harvaan asuttu maaseutu -16,4 %).

Ehdotettu uudistus tuo todennäköisesti suuria muutoksia seurakuntien tapaan ja edellytyksiin toimia maaseudun erityyppisillä alueilla. Nämä vaikutukset eivät kuitenkaan seuraa suoraan uudesta hallintomallista vaan ovat riippuvaisia siitä tavasta, jolla uudistus paikallisella ja alueellisella tasolla toteutetaan.

Siksi rakenneuudistuksen maaseutuvaikutuksia tulee arvioida erityisesti **alue- ja paikallistasolla**. Tämän tulee tapahtua siinä vaiheessa, kun paikallista rakenneuudistusta suunnitellaan, jotta vaikutukset olisivat tiedossa silloin, kun lopullisia päätöksiä tehdään. Ehdotamme, että tuomiokapitulien vastuulla on huolehtia siitä, että rakenneuudistuksen toteuttamista valmisteltaessa laaditaan muutoksen maaseutuvaikutusten arviointi. Siinä tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- **eri ihmisryhmiin** maaseudulla (seurakunnan jäsenet, naiset, miehet, lapset, nuoret, vanhukset, vapaa-ajan asukkaat, maahanmuuttajat, kieliryhmät). Demografinen kuvaus väestörakenteesta tulee tehdä paikallisesti; tässä voidaan hyödyntää uutta paikkatietopohjaista kaupunki-maaseutuluo-
kitusta). Maahanmuuttajien määrä ja sijainti alueella tulee selvittää. Jäsenistön alueellinen segmentointi auttaa hahmottamaan toiminnan tarpeita ja haasteita.
- **palvelujen ja työmuotojen saavutettavuuteen** erityisesti harvaan asutulla maaseudulla (jumalanpalveluselämä ja kirkolliset toimitukset, kasvatustyö, diakoniatyö, kirkkomusiikkityö, jäsenrekisteripalvelut, hautatoimen palvelut); tarkasteltavina asioina määrä, laatu, hinta ja fyysinen saavutettavuus (paikalliset palvelut, työntekijöiden jalkautuminen, joukkoliikennepalvelut, tietoliikenne-
nyhteydet, yhteispalvelupisteet ja -autot)

- **päätöksentekoon, osallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja yhteydenpitoon** maaseudulla (esim. lähidemokratia, etäisyydet, kokoontumistilat); HUOM! seurakunnan tulee huomioida myös ne, jotka eivät jaksa tai halua osallistua aktiivisesti.
- **taajama- ja haja-asutusalueiden erilaisiin tarpeisiin** ja välimatkojen merkitykseen
- **henkilöstön** tasapuoliseen käyttöön ja toisaalta mahdollisuuteen toimia tuttujen työntekijöiden kanssa
- **yhteistyömahdollisuuksiin** kunnan, valtion, kolmannen sektorin ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa
- **maaseudun asukkaiden tukemiseen** monien rakennemuutosten keskellä seurakuntien ja muiden tahojen omistamien **kiinteistöjen yhteiskäyttömahdollisuuksiin**
- **viestinnän tavoittavuuteen** entistä laajemmissa yksiköissä
- **paikallisiin erityispiirteisiin.**

Hallinto ja päätöksenteko

Päätöksentekojärjestelmässä on eri tasoja: seurakunta, yhtymä, hiippakunta ja kirkko. Euroopan Unionin perussopimuksessa (Maastrichtin sopimus) todetaan, että asioista tulee pyrkiä päättämään aina mahdollisimman lähellä niitä ihmisiä, joita päätökset koskevat (subsidiariteettiperiaate). Tämän periaatteen mukaan päätöksenteon tulee aina tapahtua hallinto-organisaatiossa niin matalalla tasolla kuin mahdollista. Kirkossa tämä tarkoittaa seurakunnan tasoa. Myös teologisesti kirkon ydin on paikallinen seurakunta. Hallinnon ja päätöksenteon painopisteen tulee siis olla seurakunnissa, jotka eivät saa olla liian suuria. Tämä mahdollistaa paikallisten olosuhteiden hyvän huomioon ottamisen ja ihmisten äänen kuulumisen heitä koskevilla asioilla. Tämä on erityisen tärkeää huomioida maaseudulla, jossa seurakunnat saattavat olla maantieteellisesti varsin laajoja. Päätöksenteossa on toteuduttava lähidemokratian, selkeyden ja avoimuuden periaatteita. Kehittyvien tietoverkkojen mahdollisuuksia tulee ottaa käyttöön seurakuntalaisten vaivattomien vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi maaseudulla.

Talous

On tärkeää huolehtia siitä, että maaseutuympäristössä toimivilla seurakunnilla on riittävät ja oikeudenmukaisella tavalla jaetut resurssit. Tämä tarkoittanee sitä, että valtakunnallista kirkollisverojen tasausjärjestelmää tullaan edelleen tarvitsemaan, koska erityisesti harvaan asutulla maaseudulla tulee olemaan vaikea muodostaa itsekannattavia yhtymiä ilman, että niiden maantieteellinen koko kasvaa kohuttoman suureksi. Harva asutus, etäisyydet, erityisten palvelutarpeiden määrä ja kielipohja tulee ottaa huomioon resursseja jaettaessa.

6.4. Maaseutukyselyn 2014 yhteenveto

KYSELY MAASEUDUN MERKITYKSESTÄ

Kysely lähetettiin kirkkoherroille, joita pyydettiin sekä vastaamaan siihen että toimittamaan se eteenpäin työntekijöille ja luottamushenkilöille.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan kukin väittämä valitsemalla asteikosta numeron 1–6. Numero 6 tarkoittaa sitä, että vastaaja on väittämästä täysin samaa mieltä, numero 1 täysin eri mieltä.

Väittämät:

1. Seurakunta on kiinnostunut maaseudun ihmisten hyvinvoinnista.
2. Luomakunnan pyhyttä on kunnioitettava nykyistä enemmän.
3. Seurakunnassa huomioidaan hyvin maaseudun erityispiirteet.
4. Maaseutu on hengellisen hyvinvoinnin lähde.
5. Seurakunta tuottaa tulevaisuudessa nykyistä enemmän hyvinvointipalveluja.
6. Seurakunta tarjoaa riittävästi osallisuuden mahdollisuuksia maaseudulla.

Vastaajia oli 675, ja he jakautuivat seuraavasti:

	Seurakunnan työntekijät	Luottamus- henkilöt
Turun arkkihiippakunta: 101	58	43
Tampereen hiippakunta: 61	23	38
Oulun hiippakunta: 39	25	14
Mikkelin hiippakunta: 65	38	27
Porvoon hiippakunta: 4	1	3
Kuopion hiippakunta: 83	47	36
Lapuan hiippakunta: 152	83	69
Helsingin hiippakunta: 70	43	27
Espoon hiippakunta: 101	57	44

Vastauksia tuli runsaasti sekä työntekijöiltä että luottamushenkilöiltä. Eniten vastauksia tuli Lapuan hiippakunnasta, ja huomattavan paljon myös Turun ja Espoon hiippakunnista. Kyselyä ei käännetty ruotsiksi, ja Porvoon hiippakunnasta saatiinkin vain muutama vastaus. Niihin ei tässä erittelyssä kiinnitetä huomiota. Tampereen hiippakunnassa oli poikkeuksellista se, että vastaajilta oli enemmistö luottamushenkilöitä.

Väittämistä sai eniten (58 %) täysin samaa mieltä (6) kannatusta ”Luomakunnan pyhyttä on kunnioitettava nykyistä enemmän”. Kun otetaan huomioon myös viitosen antaneet, väitteen kannatus on 80 %.

Varsin yksimielisiä oltiin myös väittämistä ”Seurakunta on kiinnostunut maaseudun ihmisten hyvinvoinnista” (5–6: 64 %) ja ”Maaseutu on hengellisen hyvinvoinnin lähde” (5–6: 63 %). Enemmän kuin puolet (5–6: 53 %) kannattivat myös väittämää ”Seurakunta tarjoaa riittävästi osallisuuden mahdollisuuksia maaseudulla”.

Vastustusta sai eniten väittämä ”Seurakunta tuottaa tulevaisuudessa nykyistä enemmän hyvinvointipalveluja”. Sen kanssa oli 7 % täysin erimieltä, kakkosen antoi 15 % ja kolmosen 20 % eli 42 % oli enemmän vastaan kuin puolesta. Seuraavaksi erimielisempiä oltiin väittämästä ”Seurakunnissa huomioidaan hyvin maaseudun erityispiirteet” (1–3: 20 %) ja ”Seurakunta tarjoaa riittävästi osallisuuden mahdollisuuksia maaseudulla” (1–3: 18 %).

Kysymyksittäinen erittely hiippakunnittain

1. Seurakunta on kiinnostunut maaseudun ihmisten hyvinvoinnista.

Väittämää kannatettiin varsin vahvasti Tampereen hiippakunnassa. 4–6 kannatuksen antoi 95 %. Tosin Oulussa vastaava kannatus oli 97 %, mutta loput kolme prosenttia antoivat vain kakkosen. Eniten eri mieltä oltiin Helsingin hiippakunnassa, jossa 18 % antoi 1–3.

2. Luomakunnan pyhyttä on kunnioitettava nykyistä enemmän.

Tämän väittämän suhteen 9 % antoi 1–3, ja jopa 5 % antoi ykkösen. Helsingin hiippakunnassa 5 % antoi kakkosen, muut 4–6. Kuopiossa kakkosia oli prosentti ja kolmosia 5 %, loput 94 % antoivat 4–6.

3. Seurakunnassa huomioidaan hyvin maaseudun erityispiirteet.

Tämän väittämän suhteen hiippakunnat antoivat varsin samanlaisia vastauksia. Helsingin hiippakunnassa tosin erimieltä olevia (1–3) oli 30 % ja 1–2 peräti 12 %, Lapualla 1–3:a 22 %, Turun arkkihiippakunnassa antoi 2–3:a 22 % ja Espoossa 2–3:a 19 % ja Mikkelissä saman verran 1–3:a.

4. Maaseutu on hengellisen hyvinvoinnin lähde

Tätä väittämää kannatettiin eri hiippakunnissa varsin tasaisesti, 4-6 antoi noin 90 % vastanneista. Pienen poikkeuksen teki Helsinki, jossa 4-6:n määrä jäi 82 prosenttiin.

5. Seurakunta tuottaa tulevaisuudessa nykyistä enemmän hyvinvointipalveluja.

Väittämän kanssa oltiin eniten eri mieltä Mikkelin hiippakunnassa, jossa täysin erimieltä (1) oli 19 % ja kakkosia antoi 21 % ja lisäksi vielä kolmosia 22 %. Oulun hiippakunnassa vastaavat luvut olivat 8 %, 22 % ja 29 %. Muissa hiippakunnissa noin 20 % antoi 1-2:a.

6. Seurakunta tarjoaa jäsenilleen mahdollisuuden sekä osallistua että vaikuttaa toimintaan maaseudulla.

Vaikutusmahdollisuuksiin olivat tyytyväisimpiä Tampereen hiippakunnan ihmiset: yli 90 % antoi 4-6 ja jokseenkin samaan pääsi Oulun hiippakunta. Yli 80 prosentin pääsivät myös Lapua, Espoo, Kuopio ja Turku. Helsingin hiippakunnassa antoi 1-2 pistettä 17 %.

6.5. Kirkon maaseututoimikunta 1.9.2012–31.5.2016

Kirkkohallitus asetti 22.8.2012 maaseututoimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin seurata maaseudun kehitystä ja maaseudulla asuvien hyvinvointia kiinnittäen erityistä huomiota syrjäyttäviin kehityskulkuihin ja poliittisiin linjauksiin, arvioida kehitystä kristillisen sosiaalietiikan valossa, rohkaista myönteiseksi koettuja kehityskulkuja, torjua epäsuotuisaa kehitystä nostamalla sitä ennakoivia merkkejä keskusteluun sekä kirkon piirissä että muualla yhteiskunnassa, valmistella aloitteita kirkkohallitukselle ja toimimalla aloitteellisesti tarpeellisiin suuntiin. Toimikunnan jäsenet ovat:

Nimi	Kotipaikka	Hiippakunta
<i>Puheenjohtaja</i>		
Lauri Jäntti, kirkkoherra	Lapinlahti	Kuopio
<i>Jäsenet</i>		
Mia Aitokari, erikoismaatalousyrittäjä	Loviisa	Borgå
Marianne Heikkilä, toiminnanjohtaja, Marttaliitto	Helsinki	Helsinki
Pauliina Kainulainen, TT, tutkija	Kontiolahti	Kuopio
Vesa Kallio, toiminnanjohtaja, MTK-Etelä-Savo	Mikkeli	Mikkeli
Taina Kankaansivu, kirjailija (Teerialho)	Pori	Turun arkkihiippakunta
Mirva Kuikka, hiippakuntasihteeri	Oulu	Oulu
Jarmo Latvanen, maatalousyrittäjä	Akaa	Tampere
Erkki Tourunen, johtava diakoniatyöntekijä	Äänekoski	Lapua
<i>Sihteeri</i>		
Marja Kantanen, apulaisjohtaja, KJY	Helsinki	Helsinki

KIRKKOHALLITUS⁺

ISBN 978-951-789-516-3 (nid.)

ISBN 978-951-789-517-0 (PDF)

SUOMEN⁺
EV. LUT.
KIRKKO